

ČASOPIS ZA POVIJEST ZAPADNE HRVATSKE

WEST CROATIAN HISTORY JOURNAL

Monografski broj / Special issue

LEO WEICZEN VALIANI

Fiuman, European, Revolutionary, Historian

Uredio / Edited by VANNI D'ALESSIO

RIJEKA,
X./10. 2015.

Luca G. MANENTI, *Massoneria e irredentismo. Geografia dell'associazionismo patriottico in Italia tra Otto e Novecento*, Trst: Istituto regionale per la storia del movimento di liberazione nel Friuli Venezia Giulia, 2015., 279. str.

Najnovije studije neosporne vrijednosti o masoneriji u suvremeno doba - uključujući one Fulvija Contija, Marca Novarina i Anne Marije Isastije, iako se dotiču odnosa između slobodnog zidarstva i iredentizma, ipak njihova perspektiva ostaje u kontekstu općenitih rasprava. Drugi, poput Gian Biagio Furiiozzia i Tullije Catalan, ispituju veze između masonstva i iredentističkog pokreta u korisnim, ali nepotpunim kratkim ili srednje dugim esejima. Stoga knjiga Luca G. Manentija, *Massoneria e irredentismo* upotpunjava stari historiografski jaz. Studija se temelji na opsežnom istraživanju o Circolo Garibaldi Trieste, iredentističkom društvu masonskog identiteta koji se proširio u Trstu, na Jadranu te u mnogim talijanskim gradovima u posljednjoj četvrtini devetnaestog stoljeća. Specifičnost ove studije leži u autorovoj sposobnosti da uspješno spoji dva temeljna aspekta pokreta: njegovu teritorijalnu i geografsku disperziju te biografski profil militantata. Ne iznenađuje stoga impresivan popis arhiva koje je autor konzultirao pri ovom istraživanju, a koji ukazuje na rašireno djelovanje Circola Garibaldi: Civici Musei di Storia e Arte u Trstu, Archivio Storico del Grande Oriente d'Italia i Archivio Storico della Società Dante Alighieri u Rimu, pa onda Archivi di Stato i Musei del Risorgimento u Alessandriji, Bariju, Parmi, Paviji, Milanu, Mantovi, Bologni, Rimu, Veneciji, Trstu, Comu, Torinu, Vicenzi i Udinama.

Circolo, službeno osnovan u Trstu 1880. godine, vrlo brzo dolazi u nemilost austrijske policije, pa se tršćanski krug zatvara, a otvara podružnica u Milanu pet godina kasnije, od kuda se širi različitim tempom diljem Italije i preživljava sve do ranih godina dvadesetog stoljeća. Kronološki raspon autora počinje Berlinskim kongresom (1878.), a završava smrću Raymonda Battera, voditelja Milanskog kruga - pravog operativnog centra organizacije - te ona djeluje još nekoliko godina pod vodstvom Henrya Liebmann. Kao što to autor podcrtava, povijesna prekretnica za ovaj politički pokret nije Prvi svjetski rat, kojeg masonski iredentisti svesrdno podržavaju. Ono što proučava Manenti je, na neki način, nesretna generacija: premlada za Risorgimento, prestara za Prvi svjetski rat. Umjesto toga, fašizam će definitivno poremetiti karte na stolu. Preživjele pristaše pokreta naime podijelit će se na dvije struje: pristaše i protivnike režima što će definitivno doprinijeti njegovu gašenju (Giovanni Baldi, primjerice, postaje nacionalist, fašist, odbacuje svoju prošlu masonsku pripadnost, dok Giuseppe Levi od iredentista i intervencionista grli antifašizam).

Knjiga, koja ima geografsku strukturu, podijeljena je u pet makrosekcija, od kojih se samo prva fokusira na radove članova pokreta i daje uvodni historiografski pregled; ostala četiri poglavlja odnose se na sjevernu, srednju

i južnu Italiju, kao i na teritorij sjevernog Jadrana. Autor istražuje lokalne karakteristike pokreta te otkriva specifičnosti svake regije. Tako na primjer dok se u Milanu i Torinu iredentizam širi na postojećim masonskim mrežama koje se bave prihvatom prognanika iz Trsta, u gradovima pored austrijsko-talijanske granice masonska je mreža skrivena. Tako se službenim vodećim ljudima daju imena koja nisu u sukobu s policijom, iza kojih pak stoji centralni operativni odbor čija su imena obavijena velom tajne.

Manentijeva knjiga potvrđuje masonsku matricu Circola Garibaldia koji je povezan s raznim iredentističkim organizacijama, društvima za kremiranje, radnim ligama, odborima branitelja i veterana, radnicima, republikancima socijalističkih i radikalnih opredjeljenja.

Iz tog mozaika odnosa izviru dva problematična pitanja: generacijska paradigma i odnos između socijalizma i iredentizma. Prva stvara mnoge netrpeljivosti među mladim i starim pripadnicima pokreta, posebno kada je riječ o pogledu mladih generacija koje su često netolerantne prema strategijama hijerarhije. Druga točka izaziva odljev članova koji su vjerovali da polazeći od borbe za nacionalnu emancipaciju trebaju preći na borbu za emancipaciju internacionalnog proletarijata, iako ne nedostaje onih koji uspijevaju zadržati ravnotežu između socijalizma i iredentizma. Umjesto toga, antislavenstvo je pojam koji će povezati pod zajednički nazivnik, prvi republikanski iredentizam sa onim imperijalističke i antidemokratske matrice.

Polovicom devedesetih godina, važni masoni kao Menotti Garibaldi, Stefano Canzio i Barzilai elaborirali su projekte, nikad realizirane, o invaziji talijanskih provincija Monarhije. Štoviše, mnogi slobodni zidari dali su Trščanima i Istranima koji su prije Prvog svjetskog rata pristizali u želji da se upuste u borbu za Italiju, uključujući i Eugenija Solferinija, Aurelia Salmonija, Guglielma Oberdana i Rocca Tamburlinija, veliku podršku.

Manentijeva studija, preobličena iz doktorske disertacije, bitan je doprinos artikulaciji odnosa između masonstva i post-1878 iredentističkog pokreta. Nagrađena, još u obliku disertacije, nagradama kao što su Premio Spadolini i Cecovini, *Massoneria e irredentismo* već je prepoznata i citirana od strane mnogih stručnjaka, među kojima Massimo Baio i Marco Novarino.

Carla KONTA